

**თანამედროვე ბიზნეს-პროცესების გართვის სრულყოფის ფუძემდებლური ფაქტორები:
ადამიანის უნარი, ინოვაცია და განათლება**

ასმატ შამუგია

**FUNDAMENTAL FACTORS FOR THE
DEVELOPMENT OF MODERN BUSINESS
PROCESSES: HUMAN CAPITAL, INNOVATIONS
AND EDUCATION**

Asmat Shamugia

R E S U M E

The modern education process is more dynamic in line with the ongoing changes in the economy. The main factor of education requests should be a stimulus for a higher paid job and not a prestige of higher education.

In order to understand what the ideal system of education should be, it is necessary to study the economic base of education. To this end, it is necessary to promote a field of economic science, such as “education economics.” That is the right to determine the optimal number of community resources and financial capabilities that are essential for education.

Keywords: Human Capital, Innovation, Education, Business, Management, Economics, Organization

საკვანძო სიტყვები: ადამიანის უნარი, ინოვაცია, განათლება, ბიზნესი, მართვა, ეკონომიკა, ორგანიზაცია.

* * * *

ადამიანის უნარი კაპიტალი არის შედეგიანად გამოყენებული ადამიანური რესურსი, ეს ნიშნავს კადრის სწორ შერჩევას და მის შემდგომ განვითარებაზე ზრუნვის შედეგს — კვალიფიციური კადრი არ წარმოადგენს ორგანიზაციისთვის მხოლოდ რესურსს. ეფექტიანი კადრი კაპიტალია. ადამიანური კაპიტალი გულისხმობს განათლებული ინდივიდების მიერ დაგროვილ ცოდნასა და გამოცდილებას.

მსოფლიო ადამიანის უნარი კაპიტალი ეროვნული სიმდიდრის 2/3-ს შეადგენს, საქართველოში კი აშკარად იკვეთება მისი წინსწრები ზრდა სიმდიდრის სხვა ელემენტებთან შედარებით. ამიტომ ეროვნული სიმდიდრის სასიცოცხლო ციკლის განსაზღვრას საფუძვლად უნდა დაედოს მისი სწრაფად მზარდი და მაღალი წილის მქონე ადამიანური კაპიტალის სასიცოცხლო ციკლი, ფაქტობრივად, მოსახლეობის, საზოგადოების თაობათა კვლავწარმოების პერიოდი. საქართველოში დაბადებულ ბავშვთა დედების საშუალო ასაკი 25 წელია, ამიტომ საკმაოდ მაღალი ალბათობით შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ ჩვენს ქვეყანაში თაობათა კვლავწარმოების პერიოდი დაახლოებით

25 წელია. რაც ნიშნავს პირველი 25 წელი ადამიანის საკუთარი პერიოდი, მეორე 25 წელი შვილებთან ერთად ყოფნას ითვალისწინებს, ხოლო მესამე 25 წელი - ასევე შვილიშვილებთან ერთად ყოფნას. საერთო ჯამში, ეს არის 75 წელი, რაც საქართველოში სიცოცხლის საშუალო ხარგრძლივობაა.

ამრიგად ევროკავშირთან ხელმოწერილი ასოცირების ხელშეკრულება და ვიზალიზერალიზაცია ფართო შესაძლებლობას იძლევა, საქართველოს მთავრობის ძალისხმევა მიმართული იყოს საბაზო, უმაღლესი და დიპლომის შემდგომი უწყვეტი განათლების ერთიანი მწყობრი სისტემის შესაქმნელად. ეს კი პროგრესული ნაწილის - ადამიანური კაპიტალის - წილს კიდევ უფრო გაზრდის ეროვნულ სიმდიდრეში. შედარებით მწირი ბუნებრივი რესურსების პირობებში მეცნიერებათგვადი წარმოების განვითარება საშუალო საქმეა როგორც ადგილობრივი ინტელექტუალური ძალების, ისე უცხოეთში წასული ჩვენი თანამემამულეების დაბრუნების ხარჯზე, რომელთაც უკვე ათვისებული აქვთ პროფესიული უნარ-ჩვევები და თანამედროვე შრომის კულტურა.

ადამიანის უნარი კაპიტალი არის ის ცოდნა და უნარი, რომელსაც ინდივიდი იძენს განათლებისა და პრაქტიკული გამოცდილების გზით და იყენებს წარმოების პროცესში. ადამიანის უნარი კაპიტალის ყველაზე მნიშვნელოვანი კომპონენტია განათლება. განათლებულ ადამიანს მეტი შესაძლებლობები აქვს ისეთი ინოვაციური იდეების შესამუშავებლად, რომელიც მიმართული იქნება როგორც ტექნოლოგიის სრულყოფის, ისე მართვისა და ორგანიზაციის ახალი მეთოდების შემუშავებისაკენ. ამიტომ, რომ ქვეყნისათვის მეტად არასასურველია ე.წ. „ტვინების გადინება“ - მაღალკვალიფიციური სამუშაო ძალის გასვლა ქვეყნიდან ცხოვრების უკეთესი პირობების საძებნელად.

ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალზე შეიძლება განვიხილოთ როგორც დანახარჯები, განეული: აღზრდაზე, განათლებაზე, თვითგანვითარებაზე, ჯანმრთელობის დაცვაზე, მეცნიერების განვითარებაზე, მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებასა და ინტელექტუალურ საქმიანობაზე, მენარმობრივი უნარის ზრდასა და ბიზნესკლიმატის გაუმჯობესებაზე, შრომის ინფორმაციულ უზრუნველყოფაში, მოქალაქეთა და ბიზნესის უსაფრთხოებაზე, ეკონომიკურ თავისუფლებაზე, კულტურაზე, ხელოვნებაზე და სხვ.

ადამიანის უნარი კაპიტალი დაუშვებელია განვიხილოთ ეკონომიკისგან, ტექნიკური პროგრესისგან

მოწყვეტით. ადამიანისეულ კაპიტალში განხორციელებული ინვესტიციები საჭიროა შეესაბამებოდეს ეკონომიკის განვითარების ინტერესებს.

ინოვაცია, როგორც ტერმინი, ეკონომიკურ ლიტერატურაში სხვადასხვაგვარად განიმარტება, თუმცა ჩვენ მიგვაჩნია, რომ იგი არ საჭიროებს განსხვავებულ ინტერპრეტაციებს. თავისი შინაარსით ინოვაცია არის ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში (უმთავრესად წარმოებაში) სიახლის დანერგვის პროცესი, რომელსაც მოჰყვება პროგრესული ცვლილებები. ინოვაციები საბაზრო ეკონომიკის პირობებში არის კონკურენციაში გამარჯვების საშუალება. მაგრამ, მან თანამედროვე ეტაპზე გაცილებით უფრო მეტი დატვირთვა შეიძინა. იგი არის გლობალური პრობლემების (ეკოლოგიური, სიღარიბის, სასურსათო და სხვ.) გადაჭრის უმთავრესი საშუალება. ინოვაციური ეკონომიკა ეფუძნება ცოდნას, ინოვაციების ნაკადს, ტექნოლოგიების, ინფორმაციის, ინსტიტუციების, ადამიანისეული კაპიტალის, წარმოების ორგანიზაციის, პროდუქციისა და ა.შ. გამუდმებულ სრულყოფას, მეცნიერთა და ნოვატორთა ინტელექტუალურ შრომას და არა უბრალოდ კაპიტალს. მეცნიერება, გამოგონება, ინოვაცია ასეთ ეკონომიკაში განვითარების ერთიან ორგანულ ფაქტორს წარმოადგენს.

მეცნიერება-გამოგონება-ინოვაციის ჯაჭვში განათლების პროცესს უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება, ვინაიდან თითოეულ ამ რგოლს მაღალგანვითარებული მუშაკები (მეცნიერები, გამომგონებლები, მენარმეები) ესაჭიროება. განათლება ეკონომიკაზე გავლენას ახდენს, როგორც მეცნიერების განვითარების წინაპირობა და სამუშაო ძალის მწარმოებლურობის ამაღლების უმთავრესი საშუალება. მაგრამ, მისი გავლენა ეკონომიკაზე ამით არ ამოიწურება. განათლება ასევე ზემოქმედებს მომხმარებელზეც, ზრდის რა მათ გემოვნებასა და მოთხოვნილებებს, რაც, თავის მხრივ, სრულყოფს და აფართოებს ბაზარს.

განათლება, როგორც ეკონომიკური კატეგორია, არის მომსახურების დარგი, სადაც ხდება ადამიანისეული კაპიტალის სრულყოფა. განათლებაზე განეული ხარჯები განიხილება როგორც ამ კაპიტალის შექმნაზე განეული ინვესტიციები. განათლება ასევე შეიძლება დავახასიათოთ როგორც პროცესი, რომლის დროსაც პიროვნება, უპირველეს ყოვლისა, იძენს ცოდნას და მასთან ერთად სრულყოფს თავის ადამიანისეულ მახასიათებლებს (უნარ-ჩვევები, კულტურა, ეთიკა, ესთეტიკა, მსოფლმხედველობა, სულიერება და ა.შ.)

განათლება შესაძლებელია აგრეთვე ჩაითვალოს როგორც განსაკუთრებული სახის პროდუქტი, რომელიც ინარმოება განათლების პროცესში როგორც მასწავლებლების, ისე მოსწავლეთა (სტუდენტების) მიერ და მოიხმარება შემსწავლელთა მიერ თავიანთი

ადამიანისეული კაპიტალის სრულყოფისათვის.

საგანმანათლებლო დაწესებულება გამოდის როგორც განსაკუთრებული სახის საწარმო, სადაც შრომობს როგორც მწარმოებელი (მასწავლებელი), ისე მომხმარებელი (მოსწავლე), ქვეყნის ადამიანისეული კაპიტალის გადიდების მიზნით. დანახარჯებს ამ კაპიტალის შესაქმნელად იღებს ან თვით მომხმარებელი, ან საზოგადოება. განათლების მიღება არასდროს არის უფასო. ძირითადად მოთხოვნას განათლების დარგს ეკონომიკა უყენებს. ამდენად, იგი ეკონომიკის განვითარების საჭიროებებს უნდა პასუხობდეს. ეკონომიკური განვითარებისათვის განათლებას ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა და ის ვითარდებოდა ეკონომიკის სრულყოფასთან ერთად. თუ საუკუნეების განმავლობაში (ტრადიციული ეკონომიკის პირობებში) კვალიფიციური სამუშაო ძალის მომზადება არ ხდებოდა საზოგადოებრივად ორგანიზებული გზით, თანამედროვე პირობებში, ეკონომიკის მაღალი ტექნიკურ-ორგანიზაციული დონის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, საკმაოდ რთული განათლების სისტემა ჩამოყალიბდა. ამასთან, უაღრესად დიდი მნიშვნელობის გამო, მისი განვითარების მხოლოდ საბაზრო ძალებისადმი მინდობა დაუშვებელია. აუცილებელია საგანმანათლებლო სისტემის სახელმწიფო ორგანიზაცია, ბუნებრივია, საბაზრო ურთიერთობათა გამოყენებით.

განათლების საკითხებისადმი ზერელე მიდგომამ შესაძლებელია გაგვაკეთებინოს მცდარი დასკვნა, რომ თითქოს ეკონომიკის განვითარების ძირითადი ფაქტორი განათლების რაოდენობრივი ზრდაა, რაც უფრო მეტი იქნება უმაღლესდამთავრებულთა რიცხვი, მით უფრო დაჩქარდება ეკონომიკური განვითარების პროცესი. თავის დროზე, განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობამ მიიღო გადაწყვეტილება მთელი მოსახლეობის განათლების დონის ამაღლების შესახებ. ამ პროგრამაზე მილიარდობით დოლარი დაიხარჯა, მაგრამ ათეული წლების გასვლის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ მას შესაბამისი შედეგი არ მოჰყოლია. აზიის, აფრიკის, ლათინური ამერიკის ბევრ ქვეყანაში მდგომარეობა მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა [5].

განათლების ეკონომიკის ამოცანა არის სწორედ იმის განსაზღვრა, თუ რა რაოდენობის სახსრები უნდა გამოყოს ქვეყანამ განათლებისათვის და რამდენად ეფექტიანად იხარჯება იგი შესაბამისი მაღალკვალიფიციური კადრების მოსამზადებლად.

განათლების ეფექტიანობის შეფასების არა ერთი თეორია არსებობს [1,2,3], რომელთა გათვალისწინება, რასაკვირველია, სასარგებლოა, მაგრამ მათი სიზუსტე ძალზე მიახლოებითია, თვით ამოცანის სირთულის გამო. ჩვენ, ამასთან დაკავშირებით, მთლიანად ვემხრობით **ა. მარშალის** მოსაზრებას, რომ საზოგადოებრივი და კერძო დანახარჯები განათლებაზე არ შეიძლება გაიზომოს მისგან პირდა-

პირ მიღებული ნაყოფის მიხედვით. იგი არის ხანგრძლივმოქმედი საინვესტიციო რესურსი, რომელიც შესაძლებლობას აძლევს ხალხის მასებს, მიიღოს სარგებელი. ერთი ინდუსტრიული გენიის ეკონომიკური ღირებულება საკმარისია იმისათვის, რომ დაიფაროს განათლებაზე მთელი ქალაქის ხარჯები. უმაღლეს განათლებაზე წლების განმავლობაში გაწეული დანახარჯები კარგად იქნება ანაზღაურებული მაშინ, როდესაც გამოვლინდება კიდევ ერთი ნიუტონი ან დარვინი, ან შექსპირი [4].

განათლების ეფექტიანობის შეფასების ყველაზე დიდი კრიტერიუმი საჭიროა იყოს ცოდნა - განათლებამიღებულ პიროვნებას სამუშაოს შოვნაში ხელს არ უნდა უშლიდეს შესაბამისი ცოდნის უქონლობა. ადამიანისეული კაპიტალის შეფასების ერთ-ერთი უმთავრესი კრიტერიუმი კი აუცილებელია იყოს შრომის ანაზღაურება. უფრო მაღალი კვალიფიკაციის მქონე მუშაკს საჭიროა მეტი შემოსავალი ჰქონდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ირლვევა განათლების ეკონომიკური არსი. რიგ შემთხვევაში ჩნდება მიდრეკილება დიპლომებზე გამოდევნებისა და არა რეალური ცოდნის მიღებისა. ასეთი მდგომარეობა დამახასიათებელია არასრულყოფილი საბაზრო მექანიზმის არსებობის პირობებში და იგი აღმოიფხვრება საბაზრო ურთიერთობათა სრულყოფის შესაბამისად.

როგორც ყველა სახეობის ინვესტიცია, ისე ინვეს-

ტიცია ადამიანისეულ კაპიტალშიც დაკავშირებულია რისკთან, რასაც განაპირობებს ინოვაციები ეკონომიკაში და რომლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი თვით განათლებაა. ამდენად, განათლების სისტემის უმნიშვნელოვანესი მოთხოვნაა მაქსიმალურად შეუსაბამოს სპეციალობები და პროგრამები ეკონომიკის არსებულ და პერსპექტიულ მოთხოვნებს. ეს კი დაკავშირებული არის მიმდინარე და სტრატეგიული დაგეგმვის სწორ ორგანიზაციასთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Becker Gary S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago, University of Chicago press. 1964.
2. Schultz T.W. The Economic Value of Education. New York, Columbia, 1963.
3. Комаров Д.И. Экономическая эффективность образования. „Вопросы экономики“, №9, 1977.
4. Маршалл А. Принципы политической экономии, т.1, М., „Прогресс“, 1983.
5. Уайт Л. Избранное: Эволюция культуры. – М.: „РОССПЭН“, 2004.